

Korte beschrijving van de methodiek 'Begeleid Hardop Lezen' (BHL)

Deze korte bewerking van 'Begeleid Hardop Lezen, handleiding voor de schoolpraktijk' (Blok, Boendermaker & Oostdam, 2011) kan de uitgebreide handleiding niet vervangen. Voor professionals is het belangrijk die handleiding te lezen.

Wat is Begeleid Hardop Lezen?

Begeleid Hardop Lezen (BHL) is een bewezen effectieve manier om het technisch lezen te verbeteren en tegelijk het leesplezier te vergroten. BHL kan gebruikt worden door bijvoorbeeld leerkrachten, RT-ers, onderwijsassistenten, logopedisten of ouders. De methodiek kan worden toegepast in kleine groepjes of individueel.

Instructiefilms

Voor de methodiek Begeleid Hardop Lezen zijn drie instructiefilms beschikbaar op YouTube:

- Begeleid Hardop Lezen 1 - basis (voor iedereen)
- Begeleid Hardop Lezen 2 - aanvulling individueel (voor begeleiders in een individuele setting)
- Begeleid Hardop Lezen 3 - aanvulling thuis (voor ouders)

Voor wie is BHL bedoeld?

Begeleid Hardop Lezen is bedoeld voor zwakke lezers vanaf ongeveer groep 4. Het gaat om leerlingen die na de fase van het aanvankelijk leesonderwijs onvoldoende vorderingen maken met technisch lezen. Het kunnen leerlingen zijn die traag blijven lezen en die daarbij regelmatig terugvallen op een spellende leesstrategie. Het kunnen ook leerlingen zijn die weliswaar redelijk vlot lezen, maar die nogal wat leesfouten maken.

Voorwaarde voor toepassen van de methodiek is dat leerlingen de *elementaire leeshandeling* beheersen, dat wil zeggen dat ze eenvoudige klankzuivere woorden kunnen lezen. De ondergrens is vast te stellen via de DMT, kaart 1: het aantal correct gelezen woorden moet tien of meer zijn. Leerlingen die deze score niet halen hebben eerst een andere aanpak nodig (bijvoorbeeld 'Taal in blokjes' of 'Connect Klanken en Letters').

Zijn er verscheidene leerlingen die voor BHL in aanmerking komen, dan is het efficiënter om met kleine groepjes van bijvoorbeeld drie leerlingen te werken. Dat leerlingen enkele avi-niveaus verschillen, hoeft geen belemmering te zijn om ze in een groepje samen te nemen.

De kern van BHL

BHL komt er op neer dat de leerling hardop een tekst leest, terwijl een ervaren lezer, hier de leesbegeleider genoemd, luistert, bemoedigt en ingrijpt wanneer dat nodig is. De methodiek kan individueel of in kleine groepjes worden toegepast, bij voorkeur vier of vijf keer per week.

De belangrijkste kenmerken van BHL:

- Vrije boekkeuze
Er wordt gelezen in boeken die door de kinderen zelf gekozen zijn. Het avi-niveau is niet belangrijk. Naast populaire verhalende boeken (veelal boeken uit series) zijn ook informatieve boeken favoriet.
- Afwisseling van leeswerkvormen
Tijdens het lezen wordt elke paar minuten gewisseld van werkvorm. Dit houdt het lezen leuk en afwisselend.
- Feed-back met Wacht-Hint-Prijs
Aan het einde van elke gelezen zin krijgt het kind een complimentje. Leesfouten worden niet verbeterd, in plaats daarvan wordt (meestal aan het einde van de zin) een hint gegeven. Daarna volgt weer een compliment of bevestiging. Op deze manier krijgt het kind altijd meer positieve dan negatieve feedback, dit is belangrijk voor de motivatie en het leesplezier.

Het effect van BHL

De effectiviteit van de methodiek is vastgesteld door middel van wetenschappelijk onderzoek door het Lectoraat Maatwerk Primair van Pabo Windesheim Flevoland (voorheen Pabo Almere).

De methodiek heeft niet alleen effect op het lezen zelf, maar ook op het leesplezier. Dit is belangrijk, omdat hierdoor de kinderen na afloop van de begeleiding zelf blijven lezen, waardoor de leesvaardigheid niet afzakt, maar juist nog verder toeneemt.

Bij het effectonderzoek zijn twee manieren van lezen met BHL onderzocht: opnieuw lezen (herhaald lezen) en verder lezen. Deze twee manieren bleken even effectief te zijn en zijn daarom uiteindelijk allebei verwerkt in de methodiek BHL.

Ook is er geen verschil in effectiviteit tussen toepassing van BHL in kleine groepjes of individueel.

De eerste leessessie

Leerlingen kunnen met verschillende houdingen beginnen aan de leeshulp. Sommige leerlingen zijn blij met de extra aandacht en reageren vanaf het begin positief. Andere leerlingen hebben al zo veel faalervaringen opgedaan of hebben zo'n afkeer van lezen ontwikkeld, dat ze met tegenzin komen.

Het is van belang met de leerlingen in gesprek te raken over het waarom en hoe van de leeshulp. Het gaat erom dat leerlingen vertrouwen krijgen in de werkwijze, in de begeleider – en, in het geval er in groepjes gelezen wordt – in elkaar. Deze benadering in de eerste leessessie maakt mogelijk dat in de sessies hierna juist de effectieve leestijd voorop staat. Er wordt vanaf de tweede sessie niet gekletst, maar gelezen (op een leuke manier!). Dit wordt in de eerste sessie aangekondigd en uitgelegd aan de kinderen.

Hoe werkt het?

Twee punten zijn van groot belang bij BHL: leesplezier én effectieve leestijd. Manieren om leesplezier te bereiken zijn onder meer: keuze van aansprekende boeken, benadrukken van wat goed gaat (positieve feedback) en variatie in werkvormen.

Voor de individuele aanpak kan men een sessieduur van 20 minuten aanhouden, voor de groepsaanpak een sessieduur van 30 minuten. Het accent ligt op de technische aspecten van lezen, maar tegelijkertijd dient ook de betekenis van de tekst enige aandacht te krijgen. Houd als vuistregel aan dat per leessessie niet meer dan vijf minuten gepraat wordt over de betekenis van de tekst, zodat kinderen dit niet kunnen gaan gebruiken om het eigenlijke lezen te vermijden. Het grootste deel van de tijd moet er daadwerkelijk worden gelezen.

In elke leessessie maakt u gebruik van diverse leeswerkvormen (zie hierna). Variatie in werkvormen helpt om leerlingen gedurende de hele sessie actief bij het lezen te betrekken. Het biedt bovendien kansen om in te spelen op voorkeuren van leerlingen en zodoende maatwerk te leveren.

In geval van groepsgewijze leessessies is het voor het resultaat belangrijk dat ook echt steeds alle leerlingen actief aan het lezen zijn. Wanneer maar één leerling leest en de andere leerlingen achterover leunen, is de effectieve leestijd van leerlingen aanzienlijk minder. De werkvormen maken actieve betrokkenheid van alle leerlingen mogelijk.

Binnen een leesgroepje hebben leerlingen dikwijls verschillende leesniveaus. Deze niveauverschillen hoeven geen probleem te zijn. Het is niet belangrijk dat een leerling precies op het eigen niveau leest. Veel belangrijker is het dat de leerlingen interessante en aansprekende boeken lezen. De werkvormen zijn gericht op het steunen van elkaar en het vermijden van negatieve competitie of geldingsdrang.

Leeswerkvormen

Om de betrokkenheid van leerlingen te bevorderen kiest de leesbegeleider (of de leerling) uit de volgende leeswerkvormen en zorgt voor variatie daarin. De genoemde werkvormen zijn zowel bruikbaar bij één-op-één als bij groepsbegeleiding:

- a. Basiswerkvorm
De leerling leest, de begeleider of een andere leerling geeft feedback volgens Wacht-Hint-Prijs.
- b. Koorlezen
Koorlezen houdt in dat de leerlingen en de begeleider in een passend tempo – d.w.z. een tempo dat alle leerlingen kunnen bijhouden – samen hardop de tekst lezen. De begeleider besteedt hierbij extra aandacht aan de intonatie (het ‘op toon’ lezen).
- c. Om de beurt lezen
  - Variant 1: De leerlingen en de begeleider lezen om de beurt een zin of enkele zinnen. Het is de bedoeling dat de andere leerlingen wel steeds meelesen.
  - Variant 2: Bij verslappende aandacht kan de aandacht teruggehaald worden door om de beurt een woord te lezen.
- d. Voorlezen aan de begeleider
De leerlingen oefenen door middel van *opnieuw lezen* een stuk van de tekst. Daarna gaan de leerlingen de begeleider *mooi* voorlezen. Deze leest niet mee, maar stelt zich uitsluitend op als luisteraar. De leerlingen proberen mooi en boeiend en goed op toon voor te lezen. Dit kan natuurlijk erg goed met een gedicht. De begeleider kan feedback geven over leestekens, toon en andere voordrachtskenmerken.
- e. De rollen omgekeerd
Een geliefde werkvorm bij de meeste leerlingen! De begeleider leest een passage voor in een tempo dat voor de leerlingen te volgen is, terwijl de leerlingen meelesen. De begeleider maakt opzettelijk een fout, die de leerlingen moeten ontdekken.

Feedback via Wacht-Hint-Prijs

Bij alle tekst die de leerling hardop leest (dus bij de meeste werkvormen), geeft de begeleider feedback volgens de Wacht-Hint-Prijs-methode. Dit is een prettige en stimulerende manier om leerlingen bij het hardop lezen te helpen. Het is een manier van werken die bijdraagt aan een vriendelijke sfeer en die leerlingen helpt om zelfvertrouwen te ontwikkelen. Deze aanpak is gebaseerd op belangrijke gedragstherapeutische en pedagogische principes: het foute zo min mogelijk aandacht geven en het goede benadrukken.

In geval van leeshulp in een groepje geven ook de leerlingen elkaar feedback volgens de Wacht-Hint-Prijs-methode. Dat houdt in dat de leerlingen de onderdelen daarvan expliciet uitgelegd en aangeleerd krijgen. Wacht-Hint-Prijs bestaat uit drie stappen.

Stap 1: Wacht

De begeleider wacht tot het eind van de zin met het verbeteren van een fout, zodat de leerling tijd heeft om zelf een fout te verbeteren. Wanneer de leerling moeite heeft een woord te ontsleutelen, dan wacht de begeleider *vijf* seconden met helpen of verbeteren. Dit geeft de leerling de ruimte om zelf het woord toch nog te lezen. Dit ‘nog even wachten’ is heel belangrijk om een ontspannen setting te creëren en om van leerlingen zelfstandige lezers te maken.

Stap 2: Hint

Wanneer de leerling een leesfout aan het eind van de zin niet zelf heeft verbeterd of een woord ook na vijf seconden niet kan ontsleutelen, dan geeft de begeleider een *hint*. Er zijn verschillende soorten hints.

- Algemene hint, bijvoorbeeld: ‘Lees dit woord nog eens’.
- Fonologische hint, bijvoorbeeld: ‘Wat is de eerste letter van dit woord?’ of: ‘Lees het woord eens in stukjes’. De aandacht van de leerling wordt op een letter of lettercombinatie gericht.

- Betekenishint, bijvoorbeeld: ‘Een kleine muis, klopt dat wel, kijk eens naar het dier op dit plaatje’ (leerling leest ‘muis’ waar ‘mees’ staat) of: ‘Wát is er met zijn been, geboren?’ (leerling leest geboren waar ‘gebroken’ staat).
- Voorkennishint: ‘Weet je nog hoe dat heette wat Joep uit jouw groep om zijn been heeft?’ (leerling leest ‘gisp’ waar ‘gips’ staat).

Stap 3: Prijs

Aan het eind van een zin en na iedere verbetering of moeizaam gelezen woord wordt de leerling geprezen. Het gaat niet om grote complimenten. Ieder moet hier de eigen stijl in zoeken. Een aanmoedigend ‘ja’ of ‘mm’ kan ook een *prijs* zijn. De meeste begeleiders moeten wennen aan het prijzen, maar zijn er beslist tevreden over als ze daarin hun eigen stijl gevonden hebben. Het is belangrijk om een dergelijke bevestiging ook werkelijk te geven, juist omdat niet elke fout onmiddellijk gecorrigeerd wordt. Systematisch prijzen is óók belangrijk om te voorkomen dat er meer gecorrigeerd dan bevestigd wordt en om de leerling te laten beseffen hoeveel en wat er wèl goed gelezen wordt.

Boekkeuze

Bij BHL is het van belang dat er geen losse of steeds andere tekstjes gelezen worden, maar boeiende boeken. Veel scholen hebben in hun leesboekenbestand alleen fictie, maar zwakke lezers zijn soms meer gemotiveerd voor informatieve teksten dan voor verzonden verhalen. Ook zijn er leerlingen die enthousiast worden van het lezen van gedichten of versjes. Deze laatste lenen zich bovendien goed om aandacht aan de voordracht te besteden. Een gevarieerde boekenvoorraad, inclusief populaire boekenseries, boeken voor toneellezen/theaterlezen, informatieve jeugdboeken en poëzie, bepaalt in belangrijke mate de effectiviteit van BHL.

Geef leerlingen zoveel mogelijk de keus bij de selectie van boeken. De leesmoeilijkheid van een boek, uitgedrukt in het avi-niveau is geen belangrijk selectiecriteria. De praktijk wijst uit dat leerlingen heel goed kunnen oefenen met teksten waarvan de leesmoeilijkheid hoog lijkt. Van doorslaggevend belang is of leerlingen een tekst boeiend vinden en blijven vinden. Wacht daarom ook niet te lang met het vervangen van een boek, indien blijkt dat het minder interessant gevonden wordt. Het motto ‘boeken moeten worden uitgelezen’ is dodelijk voor de leeshouding van leerlingen.

Lastige woorden

Bepaalde woorden zijn voor zwakke lezers lastig te lezen. Wanneer het om een regelmatige schrijfwijze gaat is het belangrijk om de leerling te helpen die patronen te ontdekken. Enkele voorbeelden daarvan:

- *Meerlettergrepige woorden met een zogenoemde open lettergreep (lettergreep eindigt op een lange klank, zoals in halen, ezel, bomen, huren)*
- *Woorden met een stomme e (zoals in gedaan, balken, harde)*
- *Langere woorden (zoals voetbalschoen, gemakkelijk)*
Help de leerling door met een potlood of door afdekken de structuur van het woord duidelijk te maken; zet streepjes tussen de samenstellende delen of tussen de lettergrepen.
- *Woorden met een afwijkende uitspraak (zoals garage, douche)*
Zulke woorden kunnen worden voorgezegd. Leg uit dat het woorden uit een andere taal zijn.

Mogelijke problemen tijdens de leessessies

- *Moeite met bepaalde letters*
Het komt regelmatig voor dat een leerling de meeste letters goed leest, maar met bepaalde letters steeds moeite heeft. Zo komt verwarring van d-b en ie-ei vaak voor. Zorg in dit geval bij elke leessessie voor een hulpkartaal voor de moeilijke letter(s), met daarbij een tekening waar de klank uit afgeleid kan worden. De leerling hoeft dan niet te raden (wat de onzekerheid in stand houdt), maar kan spieken (wat de verbinding letter-klank versterkt). Besteed er verder niet te veel aandacht aan.

- *Moeite met synthetiseren ('plakken')*
Soms heeft een leerling erg veel moeite met het goed synthetiseren van woorden. Dit kan zich uiten door het niet samenvoegen van de klanken tot een woord of het steeds verkeerd samenvoegen van de klanken (k-a-s-t wordt dan bijvoorbeeld /kat/ of /kats/ of /taks/). Help in dit geval de leerling met de methodiek van 'zingend lezen', dat wil zeggen dat elke klank wordt aangehouden tot de volgende klank wordt uitgesproken.
- *Meerdere leesfouten in één zin*
Als het kind meerdere fouten in een zin leest, kan de begeleider deze aan het einde van de zin één voor één afwerken met wacht-hint-prijs. Als dit teveel wordt, kan een selectie worden gemaakt. Tot slot leest de begeleider de zin nog eens in zijn geheel, omdat anders de betekenis van de tekst verloren gaat.
- *Motivatieproblemen*
Allereerst is het belangrijk om niet teveel ruimte te geven aan motivatieproblemen. Wanneer de begeleider al begint vanuit de houding 'arm-kind-nu-moet-je-weer-lezen-en-je-vindt-het-al-zo-moeilijk', dan kunnen leerlingen zich daarnaar gaan gedragen. Er zijn leerlingen die moeilijk te motiveren zijn. Gedrag als mokken, achterstevoren aan tafel zitten, boos worden, huilen en scènes schoppen is lastig te hanteren. De leerling stelt zich niet aan, is niet bezig zijn/haar begeleider dwars te zitten, maar ervaart een sterke angst voor het lezen of voelt een enorme tegenzin. Meestal beperkt dit soort gedrag zich tot de eerste sessies. Ga met de leerling in gesprek over het gedrag, niet corrigerend, maar onderzoekend en meelevend. Is de leerling bang te falen? Geloof hij/zij niet in resultaat? Heeft de leerling slechte ervaringen met lezen of met extra hulp bij lezen? De basisaanpak is: boosheid en opstandigheid mag er zijn, maar er wordt wel gelezen.
- *Bewegingsonrust*
Veel draaien en scheef voor de tafel hangen wordt vaak als een uiting van motivatieproblemen gezien en dit fysieke gedrag wordt vaak gecorrigeerd. Dit kan leiden tot vermanende onderbrekingen. Doe dit niet. Het zijn storende onderbrekingen die afleiden van waar het eigenlijk om gaat: lezen. Als de leerling veel beweegt en regelmatig achterstevoren zit, maakt dat voor het lezen weinig uit. Als er intussen maar wel gelezen wordt. Alleen als een leerling niet meeleeft of andere leerlingen stoort, is er een reden om in te grijpen.
- *Weinig vooruitgang*
Voor begeleider en leerling is het vervelend en demotiverend als een leerling weinig vooruit gaat. Spreek er openlijk over met de leerling. Bespreek dat vooruitgang met lezen echt een kwestie van volhouden is. Voetballen leer je ook pas goed na jarenlang trainen.

Meer informatie: - www.masterplandyslexie.nl
- www.skarman.nl (hier staan ook de links naar de instructiefilms)

De oorspronkelijke handleiding (te vinden op bovenstaande websites):
Blok, H., Boendermaker, C. & Oostdam, R. (2011). *Begeleid Hardop Lezen, een effectieve methodiek voor zwakke lezers; handleiding voor de schoolpraktijk.*

december 2015